Tağıyeva Jalə Elçin qızı
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

UŞAQLARIN ESTETİK TƏRBİYƏSİNİN İNKİŞAF ETDİRİLMƏSİNDƏ MƏŞĞƏLƏLƏRİNİN ROLU

Açar sözlər: *Məktəbəqədər təhsil, estetik tərbiyə, şəxsiyyət, bacarıq və qabiliyyətlər*
Key words: *Preschool education, aesthetic education, personality, kill and abilities*
Ключевые слова: *Дошкольное образование, эстетическое воспитание, личность, умения и способности*

Müasir dövr məktəbəqədər təhsilin qarşısında mühüm vəzifələr qoymuşdur. Kiçik yaşlardan başlayaraq uşaqların şəxsiyyət kimi formalaşması üçün müəyyən bacarıqlar aşılanmalıdır. Bu bacarıqlar onların cəmiyyətdə sosiallaşmasına, vətəndaş kimi yetişməsində böyük rol oynayır. Eyni zamanda şəxsiyyətin formalaşmasında estetik tərbiyənin rolu xeyli artmışdır.

Estetik tərbiyə dedikdə, incəsənət və həyatdakı gözəlliklərin qavranmasına, estetik zövq və qabiliyyətlərin inkişafına yönələn təsirlərin məcmusu nəzərdə tutulur.

Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində estetik tərbiyə çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Estetik tərbiyə uşaq bağçasında daha sistemli xarakter daşıyır. Uşaqlarla estetik məzmunlu məşğələlər – təbiətlə və ətraf aləmlə tanışlıq, musiqi, rəsm, gil, applikasiya, quraşdırma işləri, əmək məşğələləri aparılır, musiqi – didaktik oyunlar keçirilir, bayram və əyləncələr yüksək estetik formada təşkil edilir.

Ayrı-ayrı məşğələlərin təlimində estetik tərbiyə imkanlarından geniş istifadə etmək lazımdır. Məktəbəqədər təlim müəssisələrində təşkil olunan məşğələlərin hamısı estetik tərbiyənin vəzifələrini həll etmək baxımından müəyyən əhəmiyyətə malikdir. Burada tərbiyəçi pedaqoji ustalıq və yaradıcılıq göstərərək uşağın hisslərinə təsir göstərməli, onun qavrama qabiliyyətini, dərketmə bacarığını və digər müsbət, mənfi xüsusiyyətlərini göz önünə alaraq dərsi obrazlı şəkildə, bir aktyor məharəti ilə, aktyorcasına tədris etmək zərurəti duymalıdır.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar müxtəlif yaş dövrlərində kiçik, orta, böyük estetik tərbiyə üzrə lazımi bacarıq və qabiliyyətlərə, vərdişlərə, estetik şüura yiyələnirlər.

Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində müxtəlif növ məşğələlər təşkil edilir ki, bu məşğələlər prosesində sadə bilik və təsəvvürlər estetik-emosional əsaslarla uşaqlara çatdırılır. Məşğələlərdə uşaqlara çatdırılacaq bilik və təsəvvürlər bəzən əyani və illüstrativ materiallara istinad etməklə aparılır ki, bu da uşaqları daha çox maraqlandırır, heyrətləndirir və emosional vəziyyətə salır. Buna görə də məşğələlərin estetik-emosional əsaslarda qurulması onlarda hər şeyi öyrənməyə maraq hissini artırır, elmi bilikləri qavramağı daha da asanlaşdırır, həmçinin onların mənəvi aləmini zənginləşdirir.

Məhz buna görədə məktəbəqədər yaşlı uşaqların estetik tərbiyəsinin inkişaf etdirməyin birinci yolu bütün məşğələlərdə ən əlverişli vasitələrlə heyrətə səbəb olan estetik-emosional vəziyyət yaratmaqdan ibarət olmalıdır.

Məşğələlərdə uşaqların estetik tərbiyəsinin inkişaf etdirməyin ikinci yolu hər bir məşğələdə bədii keyfiyyəti ilə diqqəti cəlb edən əyani-illüstrativ vasitələrdən maksimum geniş şəkildə istifadə olunmasıdır.

Estetik tərbiyənin inkişaf etdirməyin üçüncü yolu məşğələlərarası əlaqəyə geniş yer verilməsidir. Nitq inkişafı məşğələsi, fiziki mədəniyyət, sadə riyazi təsəvvürlərin formalaşdırılması və s. məşğələlər arasında qarşılıqlı əlaqə yaradılması, hər bir məşğələnin daxilində heyrət doğuran fakt və hadisələrə, müəyyən bir mövzunun mahiyyətindən irəli gələn ədəbiyyat və incəsənət əsərlərinə istinad edilməsi məşğələnin maraqlığını təmin edir, fəal zehni zəmində müxtəlif səpgili hisslər oyadır.

Məşğələlər prosesində uşaqların estetik tərbiyəsin inkişaf etdirməyin dördüncü yolu estetik tərbiyənin səciyyəvi xüsusiyyətlərindən asılı olaraq hər bir məşğələ zamanı estetik hiss, estetik həyəcan, estetik münasibət, estetik həzz, estetik zövq, bədii fəaliyyətin vəhdətinə nail olmaqdan ibarətdir.

Məşğələlərdə uşaqların estetik tərbiyəsini inkişaf etdirməyin beşinci yolu bilavasitə tərbiyəçilərin özlərinin şəxsi nümunəsi, pedaqoji-estetik mədəniyyəti ilə əlaqədardır. Məşğələnin hər bir anında tərbiyəçilərin yüksək humanizmi, uşaqlara olduqca səmimi, mehriban yanaşması bu cəhətdən xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Məşğələlər zamanı uşaqların yaş və fərdi psixoloji xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması, onların uğurlarının düzgün qiymətləndirilməsi hər bir məşğələdə etik-estetik fon yaradır.

Uşaqların estetik tərbiyəsi sahəsində təsviri fəaliyyət məşğələlərinin rolu böyükdür. Bu məşğələlər təsviri incəsənət vasitələri ilə estetik tərbiyənin əsas vəzifələrini planlı surətdə yerinə yetirir.

Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində keçirilən təsviri fəaliyyət məşğələləri – rəsm, applikasiya, quraşdırma uşağın görmə qabiliyyətini, qavrayışını, bədii hisslərini, zövq və yaradıcılıq qabiliyyətini inkişaf etdirir, uşaqları cism və hadisələrin mahiyyətinə daha dərindən nüfuz etməyə yönəldir, forma və məzmun gözəlliyini seçməkdə, bu gözəlliyi qiymətləndirə bilməkdə ona yardım edir. Təsviri fəaliyyət məşğələlərində əldə edilən qabiliyyət, bacarıq və vərdişlər uşağın ümumi inkişafına, o cümlədən estetik tərbiyəsinə ciddi kömək edir. Uşaqlar təsviri fəaliyyət məşğələlərində həyatda gördüklərini öz işlərinin köməyi ilə, çəkdikləri şəkillərin vasitəsi ilə, applikasiyaların köməyi ilə başqalarına çatdırmağa çalışırlar. Bu məşğələlərin əsas məqsədi uşaqlarda həyatda gördüklərini öz əl işləri vasitəsilə obrazlar şəklində ifadə etmək bacarığı tərbiyə etməkdir.

Təsviri fəaliyyət məşğələlərində uşaqların estetik tərbiyəsinin mühüm bir cəhəti onların bilavasitə təcrübi, bədii qabiliyyətlərinin imkanları ilə əlaqədardır. Məşğələlərdə uşaqlar praktik olaraq adi və rəngli karandaşlarla, habelə sulu boya ilə işləmək və plastilindən yapma və s. kimi qabiliyyətlərə yiyələnirlər. Belə təsviri fəaliyyət məşğələlərindən biri də rəsm məşğələsidir.

Rəsm çəkməklə bütün uşaqlar maraqlanır və bu onların ilk sevimli işlərindən biri hesab olunur. Uşaqlar çox həvəslə şəkil çəkirlər. Rəsm uşaqların görmə qavrayışını, bədii hisslərini, təxəyyülünü, zövq və yaradıcılıq qabiliyyətlərini inkişaf etdirir. Bu məşğələlər uşağı cism və hadisələrin mahiyyətinə daha dərindən nüfuz etməyə alışdıraraq cisimlərin forma və məzmun gözəlliyini seçməkdə, bu gözəlliyi qiymətləndirə bilməkdə onlara yardım göstərir.

Rəsm məşğələlərində uşaqların həm də rəssamların həyat və yaradıcılığı ilə tanış olur, onların çəkdikləri şəkillərdəki ideya və süjet duymağı öyrənirlər. Rəssamların çəkdikləri şəkillərdən tərtib olunmuş albomlar və eləcə də sərgilər, uşaqları təsviri incəsənət aləminə daxil edir, gözəlliyi duymaq və qiymətləndirmək sahəsində onlarda həssaslığı artırır. Rəsm məşğələlərində uşaqların əldə etdikləri müvəfəqiyyətlə kifayətlənməməli, onların rəsm üzrə bacarıqlarını möhkəmləndirmək lazımdır.

Uşaqları ardıcıl olaraq rəsm sərgilərinə aparmalı, görkəmli rəssamların əsərləri haqqında məlumatlar verməlidir. Rəsm əsərləri uşaqların ruhuna, hiss üzvlərinə qüvvətli təsir göstərən sənət növüdür.

Uşaq bağçasında tətbiq edilən dekorativ rəsmin də bünövrəsi xalq incəsənəti üzərində qurulmuşdur. Çünki bu, özünün sadə forması, əlvan və yaraşıqlı olması, aydın dərk edilməsi ilə uşaq anlayışına münasibdir.

Xalq incəsənəti uşağa yaxın olan öz doğma xalq yaradıcılığı vasitəsilə incəsənət əsərlərini yaxşı və dərindən dərk etməyə kömək edir. Məsələn, rəsm məşğələsində “Buta” rəsminin çəkilməsi zamanı tərbiyəçinin “buta” təsvir olunmuş mütəkkənin uşaqlara göstərməsi və bu əsasda sual-cavab onlarda estetik zövqün formalaşmasına kömək edir.

Uşaq bağçalarında təsviri fəaliyyət məşğələlərinin düzgün pedaqoji ustalıqla aparılması, uşaqlara kiçik yaşlardan düzgün istiqamət verilməsi onların estetik tərbiyəsinə öz yüksək təsirini göstərmiş olur. Buna görə də bu məşğələlər uşaqların estetik inkişafı baxımından həmişə diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır.

İncəsənət insan fəaliyyətinin ayrılmaz tərkib hissəsidir. İnsan şəxsiyyəti yalnız incəsənətin köməkliyi və fəal iştirakı ilə tam formalaşa bilər. Müasir uşaqların tərbiyəsində incəsənət onun humanizm ruhunda formalaşmasına, ondakı yaradıcı qabiliyyətlərin üzə çıxarılmasına əhəmiyyətli şəkildə təsir göstərir. Uşaqların harmonik tərbiyəsinə cəhd göstərməklə onun estetik duyumunun inkişaf etdirilməsinə qayğıkeşliklə yanaşmaq lazımdır. Gerşəkliyin incəsənət vasitəsilə estetik şəkildə mənimsənilməsi yaradıcılıq prosesində həyata keçirilir.

Beləliklə, estetik dünyagörüş uşaqları, digər məşğələləri də dərindən öyrənməyə alışdırır və onlara uşaq bağçasının bütün ictami həyatında iştirak etməyə istiqamətləndirir.

Ədəbiyyat:

1. A.M. Həsənov. Məktəbəqədər pedaqogika. Bakı: Nasir, 2000.
2. V.Xəlilov. Ümumtəhsil məktəblərində estetik tərbiyənin inkişafı yolları. Bakı: Maarif, 1995.
3. M.Muradxanov. Ümumi pedaqogika. Bakı: Maarif, 1964.
4. N.Rüstəmova. Məktəbəqədər pedaqogika tarixi. Bakı: 2004.
5. Uşaq bağçasında tərbiyə və təlim proqramı. Bakı: Maarif, 1983.

The role of classes in the development of aestetic education of children
Summary

Aesthetic education should be closely interconnected with the process of shaping the outlook of mans moral education, science and morals. High ideals should be ensured in aesthetic education. Material that is used for aesthetic purposes should be carefully selected, especially if they are ideally high, figuratively valuable adn rich.

Роль занятий в развитии эстетического воспитания детей
Резюме

Эстетическое воспитание должно проводиться в неразрывной связи с нравственным воспитанием. Научное и нравственное мировоззрение тесно взаимосвязано с процессом формирования нравственного воспитания, научного и нравственного мировоззрения человека.

Эстетическое воспитание должно быть обеспечено высокими идеалами. Материал, используемый с целью эстетического воспитания, в эстетических целях, должен быть тщательно отобран, особое внимание следует уделят идейной, художественной ценности.

Rəyçi: prof. M.İ.İlyasov